

MARTIN ŠRAJER / 9. 7. 2021

Velká přehrada

Vystudovaný inženýr Jan Alfréd Holman se ve dvacátých letech minulého století prosadil jako dokumentarista. Jeho samostatným hraným debutem byl v roce 1940 film *Minulost Jany Kosinové* podle námětu Vladimíra Neffa. Příznivě přijaté společenské melodrama předznamenalo, jaká bude režisérova žánrová orientace. Po *Rukavičce* (1941) a *Modrém závoji* (1941) ovšem Holman realizoval snímek zcela odlišného typu.

Více než dva roky natáčená *Velká přehrada* (1942) je budovatelským velkofilmem a oslavou manuální práce, která doprovází stavbu velkého vodního díla (exteriéry byly natáčeny během budování štěchovické přehrady a právě napojení produkce na postup stavby vedlo spolu s nepřízní počasí a režisérovy zdravotními problémy ke zdržení výroby). Současně jde společně s *Janem Cimburou* (1941) o jediný protektorátní film, do něhož se zřetelně obtiskla nacistická ideologie a který lze označit za kolaborační.

Námět a scénář sociálně kritického dramatu napsal levicový básník K. M. Walló, ve sféře kinematografie známý především jako režisér uvědomělé komunistické agitky *Botostroj* (1954). Ve *Velké přehradě* vypráví o čestném mladém inženýrovi a boxerovi Petru Pavelcovi, který se během práce na projektu přehrady zamiluje do Ireny, dcery nepoctivého podnikatele Berky. Každý z milenců pochází z diametrálně odlišného sociálního prostředí a různí se také jejich postoje k práci. Pracovní morálka Ireny a jejích zahálčivých přátel je mrzutá – pracovat se jim nechce. Pavelec a ostatní kladné postavy se naopak vyznačují svou oddaností tvrdé práci.

Název filmu tak nepopisuje pouze stavbu na vodním toku, ale metaforicky také bariéru oddělující ústřední pár. Vinou Berkova šetření na stavebních materiálech dochází k nehodě, při které umírají Pavelcovi rodiče. Z incidentu je obviněn Pavelec, který přijímá cizí identitu a ubírá se do hor. Až na přimluvu venkovské učitelky Mariny, zosobňující vše dobré, co může vzejít z české krajiny, se protagonista odhodlá bezohlednému a sobeckému podnikateli postavit. Propuká dělnické povstání, do jehož

čela se přirozeně staví Pavelec. Teprve poté může být přehrada dokončena za důstojných pracovních podmínek.

Přestože se *Velká přehrada* z velké části jeví jako film o třídním konfliktu, jeho závěr naznačuje, že skutečnými nepřáteli nejsou bohatí a mocní, ale Židé. Když se jej stavební podnikatel snaží uplatit, Pavelec na jeho adresu opovržlivě prohlásí „Znám vaše židovské manýry“. Může jít o narážku na Berkův židovský původ, čemuž by i typově odpovídal vybraný herec, stejně jako o projev stereotypního vnímání židovských podnikatelů jako nedůvěryhodných, nečestných a bažících jen po zisku. V každém případě se jedná o explicitně antisemitský výrok. V dobových recenzích byl příznačně opomenut.

Jeden z nejrozsáhlejších projektů zkonfiskovaného českého filmového průmyslu byl dokončen již v roce 1941, ale do kin se dostal až v říjnu 1942. Pokud byl film v některých periodikách následně kritizován, pak za zdoluhavost nebo povrchnost. Převažovaly ovšem kladné ohlasy, označující *Velkou přehradu* za okázalou podívanou evropské úrovně a oceňující zejména její českost, na kterou ostatně sázela i filmová společnost Lloydfilm, která film vyrobila.

Myšlenkový základ díla je pohledem dobových filmových publicistů údajně ryze český. Zpřítomňuje jej v první řadě spravedlivý, statečný a fyzicky zdatný inženýr. Ten je současně nositelem průmyslového pokroku i ctností rolnického života. V souladu s ideologií „Blut und Boden“ kladou kritické ohlasy důraz na čistotu krajiny i národního ducha, kterou film zachycuje.

Pokud se někdo z recenzentů vyjadřoval k Berkovi, pak v tom smyslu, že není přijatelné, aby právoplatný člen společnosti sledoval jen své zájmy. Ve jménu budoucnosti je nezbytné, aby všichni pracovali pro společnou věc. Dobová reflexe tak možná nezáměrně ještě zvýraznila nacistický podtext díla, v němž se s budováním šťastných zítřků může naplno začít teprve po vyloučení cizorodých živlů, které uvedenou čistotu narušují.

J. A. Holman byl po válce vyšetřován pro styky s Němci a natočení německého filmu, ale došlo k omilostnění. Od prezidenta dokonce obdržel Československý válečný kříž za účast v boji za osvobození. V období třetí republiky Holman na čas zanechal filmové dráhy a pracoval jako přednosta hospodářského odboru Ministerstva zahraničí. Čtyři

roky po únorovém převratu spolu s Milošem Havlem emigroval do Rakouska, odkud přesídlil do Západního Německa.

Přestože sám kvůli komunismu vlast opustil, jeho výpravné drama se těšilo zájmu i po změně režimu. Drobné úpravy, které bylo nutné provést, se překvapivě netýkaly antisemitismu, vůči němuž se český národ nikdy příliš hlasitě neozýval, ale přepsání německých nápisů. Stačilo tudíž změnit výklad filmu. Jestliže za protektorátu byl Berka vnímán jako chamtivý Žid, po únoru se z něj stal kapitalista vykořisťující pracující třídu.

<https://youtu.be/HkJMMMy3HDiI>

Velká přehrada (Československo, 1942). Režie: J. A. Holman, scénář: K. M. Walló, kamera: Václav Hanuš, Jaroslav Tuzar, hudba: Jiří Srnka, hrají: Vítězslav Vejražka, František Vnouček, Karel Hradilák, Adina Mandlová, Josef Gruss, Nataša Gollová, Jaroslav Průcha a další. Lloyd Film, 106 min.